

Jag menar alltså att denna omfattande och imponerande studie hade mått bra av större begreppslig precision och bättre avgränsning av föremålet. Jag tror inte att det hade skadat studiens allmängiltighet. Studien visar intressanta regelbundenheter som både intuitivt förefaller vara logiska och som stämmer överens med min erfarenhet av gamla juridiska texter. Genom att inte precisera sitt anspråk på allmängiltighet, blir det dock – som nämnts – svårt i vart fall för mig som läsare att veta hur generellt hållbara författarna menar att deras resultat är.

Göteborgs universitet

JAKOB HEIDBRINK

Klas Kronberg & Anna Maria Forssberg (red.), *Minnet av Narva: Om troféer, propaganda och historiebruk* (Lund: Nordic Academic Press 2018). 240 s.

Hur skildras militära segrar och hur förändras bilden av dem under seklernas lopp? Detta kan sägas vara huvudtematiken för den år 2018 utkomna antologin *Minnet av Narva: Om troféer, propaganda och historiebruk*. Anna Maria Forssberg och Klas Kronberg är redaktörer för verket som omfattar åtta bidrag.

Antologin inleds av Kronberg som placerar in slaget vid Narva i den större militära kontext som det danska, sachsiska-polska och ryska angreppet på Sverige utgjorde och som var upptakten på det stora nordiska kriget. Här presenteras också antologins fokus som anges ligga på den samtida förmedlingen av slaget samt eftervärldens historiebruk.

Författaren bakom verkets andra kapitel är Oskar Sjöström som behandlar själva slaget vid Narva, inte minst soldaternas vedermödor och teman som sjukvård och plundring. Greppet ligger väl i linje med inriktningen *New Military History*, välkänt i Sverige från Peter Englund's skildring av slaget vid Poltava. Kapitlet är som sådant både läsvärt och välskrivet. Trots att kapitlet har mindre bäring på just propaganda och historiebruk, fungerar det väl som en ingång i antologin.

Karin Tetters behandlar i kapitel tre troféfanor och segerparader och hur förvandlingen från militära troféer till nationellt kulturarv sett ut. Texten berör vidare traditionerna kring segerparader och troféer, varvid den svenska traditionen under 1600-talet karaktäriseras som en avskalad romersk triumf-ceremoni. Texten handlar således om såväl segerparaden som det efterföljande arbetet med att bevara minnet av segern. Tyngdpunkten ligger här på perioden kring 1700, snarare än senare seklers historiebruk. Författarna bakom det följande kapitlet, Mikael Alm och Maria Schildt, behandlar

segerfirandet, bland annat med fokus på segerparadens ljudlandskap. Detta kapitel är delvis en fortsättning på Tetteris tema i annan form.

Anna Maria Forssbergs bidrag kan sägas vara en longitudinell studie av hur slaget vid Narva skildrats från 1701 fram till modern tid. Särskilt intressant menar jag är att mycket av propagandamaterialet i form av sånger och dikter faktiskt var privata initiativ, något som möjligen kan säga något om uppslutningen bakom enväldet och/eller det försvarskrig som då fördes. Medan avsnittet som behandlar den samtida propagandan är tämligen utförligt är bilden av segern vid Narva mindre uttömmande efter stora nordiska krigets slut fram till Karl XII-renässansen under 1800-talets andra hälft. Således vet vi att slaget vid Narva – eller Karl XII för att vara mer precis – omvärderades, däremot vet vi lite mindre om varför detta skett. Perioden från det sena 1800-talet fram till modern tid är däremot återigen mer utförligt analyserad.

Vissa resonemang i Forssbergs kapitel kan diskuteras. När Forssberg exempelvis skriver att propagandan kring 1700 var vinklad då den inte speglade svenska plundringar, dödsångesten och blodet på slagfältet, undrar jag om jag manne har en annan förförståelse. Realism är åtminstone inte vad jag främst förväntar mig av propagandagenren. Ett annat exempel är när Forssberg kommenterar en text ur en modern skolbok där de svenska styrkornas numerära underläge och väderförhållandena nämns, varvid Forssberg menar att propagandabilden delvis lever vidare än i dag. Om nu inte andra uppgifter framkommit kring väder och styrkeförhållanden så är väl detta såvitt jag förstår fakta.

Kapitel sex är författat av Magnus Rodell och handlar om Narvamonumentet som restes år 1936 som minne över slaget. Bidraget behandlar därmed monument och politik under mellankrigstiden. Syftet med texten kan sägas vara att rekonstruera monumentets tillkomst mot bakgrund av mellankrigstidens instabila världsordning. Rodells text är välskriven, initierad och försedd med en redogörelse för såväl källäget som den inrikespolitiska situationen i Estland och Sverige vid monumentets tillblivelse. En särskild poäng görs av att den svenska nationen i detta fall representerades utanför dess gränser, bara några kilometer bort från den sovjetiska gränsen, men också att invigningen utöver svenskar och ester också gästades av finnar. Invigningen fick på så sätt inslag av att vara det gamla Stormaktssveriges mer än två sekler försenade manifestation, snarare än en renodlat (nu)svensk begivenhet. Den historiska kontinuiteten mellan slaget vid Narva och monumentet vid Narva hade därutöver säkerställts på flera andra sätt. Föga förvånande var pressreaktionerna på Narvamonumentets invigning blandade i enlighet med dåtidens politiska mönster. Rodell menar vidare att det i reaktionerna på monumentet vid Narva gick att skönja ett slags kolonial

blick på gränsområdet, där Estland och inte minst staden Narva, representerade västerlandets yttersta utpost i öst.

Temat för Marie Lennerands bidrag är soldathustrur och kvinnors arbete vid Livgardet, företrädesvis under stora nordiska kriget. Kapitlet kan tematiskt sägas ligga lite vid sidan av antologins deklarerade huvudfokus. Däremot ger det värdefulla insikter i den svenska militärstatens socialhistoria. Lennerand konstaterar att omkring hälften av den svenska krigsmaktens förband år 1700 utgjordes av värvade enheter, det vill säga kontantavlönade förband med hemvist i städerna. Dessa soldater hade till skillnad från de indelta soldaterna inte några soldattorp, och löneutbetalningarna – i synnerhet under krig – kunde vara högst sporadiska. Detta innebar att soldathustrurna fick en såväl utsatt som central roll i familjens försörjning. Lennerand visar också att detta arbete kunde komma i konflikt med andra gruppers privilegier.

Jan Ångström ägnar kapitel åtta åt segerens problematik, närmare bestämt att utifrån ett antal olika dimensioner förklara skillnaden mellan att vinna slag och att vinna krig. Tematiken som sådan är onekligen passande givet det slag som här står i fokus. Resonemangen exemplifieras med breda penseldrag med fall från antiken fram till det andra Guldkriget. Som läsare kunde man måhända önska sig en något tydligare koppling till just stora nordiska kriget, eller åtminstone den tidigmoderna epoken. Hur seger respektive nederlag uppfattades bland fältherrar och furstar under det sena 1600-talet, och det tidigmoderna samhällets förmåga att hantera förluster, hade förtjänat att uppmärksammas något närmare. Även om detta bidrag delvis kan sägas ligga lite vid sidan av antologins uttalade huvudtematik fyller det ändå en viktig funktion. Möjligen hade kapitlets placering förtjänat att komma in tidigare, förslagsvis i närheten av Sjöströms kapitel.

Avslutningsvis kan konstateras att antologin spänner över betydligt fler temata än de som utlovas. I sig är det inte något negativt, tvärtom. Däremot är det lite synd att bredden inte riktigt speglas av verkets titel. Den enklaste lösningen att komma till rätta med detta hade varit att välja en annan rubrik; exempelvis "Slaget vid Narva: Om krig, historiebruk och det karolinska samhället".

Givet antologiredaktörernas ambition att belysa propaganda och historiebruket kring slaget vid Narva, inställer sig också frågan vems historiebruk det är som står i centrum. I en tid då internationella perspektiv ofta framhålls på de nationella berättelsernas bekostnad är detta ändå en påfallande (nu)svensk historia. Hur har då slaget vid Narva år 1700 behandlats i Estland, som då var både en svensk provins och krigsskådeplats och som sedan dess haft en tämligen brokig historia? Hur har man från finsk sida, på 1700-talet en integrerad del av Sverige, betraktat denna händelse efter drygt ett sekel som ryskt storfurstendöme och ytterligare ett som självständig nation? Vi-

dare hade naturligtvis såväl den ryska historiografin som propagandan kring 1700 varit relevanta att belysa här.

Trots att slaget vid Narva är en av den svenska stormaktsstatens mest lysande taktiska segrar, betonas i flera bidrag krigets elände och lidande. Som läsare kan jag inte undgå att slås av frågan hur Karl XII med tanke på detta kunde klara av att rekrytera soldater, ställa nya arméer på benen och hålla igång krigsansträngningen i nästan två decennier till. Detta förblir något av en gåta, trots verkets fokus. *Minnet av Narva* är därmed, bland annat, en skildring av tidigare epokers historiebokbruk, men också en källa till dagens historiemedvetande. Vill man studera nutida svensk historiesyn och dess förhållande till landets militärhistoria bör man också läsa detta verk.

Försvarshögskolan

FREDRIK THISNER

David Lindén, *Johan Skytte: Stormaktstidens lärare* (Stockholm: Bokförlaget Atlantis 2018). 299 s.

David Lindéns bok *Johan Skytte: Stormaktstidens lärare* är en i raden av populärhistoriska biografier som på senare tid riktar sig till en bredare publik.

Johan Skytte (1577–1645) är kanske mest känd i dag som Uppsala universitets stora mecenat och tillika instiftare av den skytteanska professuren i vältalighet och politik – numer vältalighet och statsvetenskap – som i dag innehas av den tjuogoandra professorn i ordningen, och den första kvinnan, Li Bennich-Björkman. Borgarsonen Johan Skräddare, som adlad tog sig namnet Skytte, var framgångsrik diplomat, riksråd och guvernör, på senare tid omskriven som Sveriges första utbildningspolitiker och Stormaktstidens magister. En ofrälse man som gjorde en remarkabel klassresa och i litteraturen betraktad som en av sin tids stora statsmän i paritet med Axel Oxenstierna. Någon komplett biografi har emellertid inte tillägnats honom. Lindéns bidrag blir enligt egen utsago att fylla den luckan.

Lindén är en entusiastisk berättare och det märks att han har gjort noggranna efterforskningar. Men som för många författare inom biografigenren är det en svår balansgång mellan att enbart använda historien som en fond, mot vilken huvudpersonens liv tecknas, i stället för att göra tvärtom, alltså att låta en enskild människas livsbana belysa allmänna eller specifika fenomen i samtiden. Det finns olika sätt att skriva sådana biografier. Ett sätt är att följa ett eller ett par teman. Ett givet tema som framträder i Lindéns skildring är utbildning, vilket går som en röd tråd genom Johan Skyttes liv.

Skyttes far visste att utbildning var en nödvändighet för en borgarson med